

(E)Tuğg.Doç.Dr. Oktay BİNGÖL

Savaşta “Sürtünme ve Sis” Kavramı ve Afrin Harekâtı

“Sürtünme ve sis” , savaşın ve her çeşit silahlı çatışmanın doğasında var olan, savaşta beklenmeyen başarısızlıkları, ağır kayıpları, hayal kırıklıklarını ve hedeflere ulaşılamamasını açıklayan bir kavramdır.

Carl Von Clausewitz 1806’da eşine yazdığı bir mektupta, Prusya ordusunun bürokratik tutuculuğunu, ataletini ve tembelliğini sürtünme kavramıyla eleştirmişti. 1811’de verdiği bir konferansta ise sürtünmenin iki kaynağına işaret ediyordu: savaş alanındaki tesadüfler ve çok sayıda zorluklar. Clausewitz, Nisan 1812’de Prusya Veliht Prensi Frederick William IV için yazdığı bir makalede planları savaşta uygulanamaz hale getirdiğini düşündüğü önemli faktörleri; istihbarat zafiyeti, kendini tanımama ve kendi gücünü abartma, muharebe alanı ve düşman hakkında belirsizlikler, beklenti ve gerçeklik arasındaki fark, ikmal ve bakım zorlukları ve karar vericilerin yetersizliği¹ olarak sıralıyordu.

Clausewitz 1831’de hayatını kaybettiğinde yaklaşık 20 yıldır üzerinde çalıştığı sürtünme, *Savaş Üzerine* isimli kitabının temel kavramlarından biri olmuştu ve şöyle ifade ediliyordu.

“... Savaşta her şey çok basittir, fakat en basit şey bile zordur. Güçlükler birbiri üzerine yığılır ve öyle bir sürtüşme meydana getirir ki, savaşı görmemiş olan biri bunu göz önünde doğru dürüst canlandıramaz. ...Sürtünme, gerçek savaşı kitaplarda okunan savaştan oldukça ayıran tek kavramdır.”²

Sürtünme kavramını fizikten alan Clausewitz orduyu da bir makine ve sistem olarak görüyordu:

*Askeri makine, yani ordu ve orduya ait her şey, esasında çok basittir ve bu yüzden de idaresi kolaymış gibi görünür. Fakat şunu hiç bir zaman hatırdan çıkarmayalım ki, ordu yekpare bir kitle değildir, her biri kendi öz sürtünmelerini muhafaza eden bireylerden oluşur”.*³

Clausewitz sürtünmeyi, teori ve pratik, algıyla-gerçeklik ya da olacağı sanılan ve olan arasındaki farkla açıklar:

“Teorik olarak her şey yolundadır. Verilen emrin uygulanmasından tabur komutanı sorumludur ve tabur disiplin yolu ile tek bir vücut gibi kaynaşmış olduğundan ve tabur komutanı da üstün gayretiyle tanınmış biri olması gerektiğinde giriş demir bir milin etrafında az sürtünmeyle dönüp duracaktır. Fakat gerçekte hiç de böyle olmaz, abartılmış ve gerçek dışı olan her şey derhal ortaya çıkar”.⁴

Clausewitz, “sis” terimini ise meteorolojik bir oluşumdan ziyade savaşın belirsizliğini tanımlamak, bilgi ve istihbaratın güvenilmezliğine vurgu yapmak için kullanır. Clausewitz’e göre askeri harekâtın üzerine inşa edildiği faktörlerin dörtte üçü belirsizliklerle dolu sisle kuşatılmıştır. Ancak Clausewitz’in aslı vurgusu sürtünme üzerindedir. Nitekim *Savaş Üzerine’de* sürtünme 13 defa, sis ise dört kez kullanılır ve sis, sürtünme kavramı içinde görülür.

Clausewitz’in sürtünme (içinde sis) kavramı özetlenirse; harekât alanının topoğrafik, meteorolojik ve daha önemlisi beşeri unsurlarıyla eksik tanımlanması; düşmanın kapasitesi, strateji ve taktikleri, eğitimi, tecrübesi ve savaşma azminin doğru kestirilememesi; keşif, gözetleme ve hedef tespit ve istihbarat süreçlerinde yanlışlar ve aldatılmalar; bir tarafın kendi kuvvetinin yetersizliği, eğitim eksikliği, kuvvet içi karşılıklı çalışabilirlik sorunları; muharebe başladığında bir süre sonra hâkim olan korku, yorgunluk, bıkkınlık, kayıtsızlık, dikkatsizlik, tükenme vb faktörler öne çıkar. Emir komuta sistemi bozuk, toplama ve bireysel inisiyatif gelişmemiş, yeterince tatbikat ve manevra yapmamış birlikler sürtünmeye daha fazla maruz kalırlar.

Günümüz Savaşlarında Sürtünme ve Sis

Clausewitz, sürtünme ve sis kavramını doğrusal savaşların hâkim olduğu bir dönemde, küçük birliklere odaklanarak tanımlamıştı. Aradan geçen iki asırlık dönemde savaşın yapısında ve özelliklerinde ciddi değişimler yaşandı. Harp silah ve araçlarında, hedef tespit ve istihbarat yeteneklerinde, ateş destek sistemlerinde, iletişim olanaklarında ve manevra kabiliyetinde önemli aşamalar kaydedildi. Bu gelişmelerle birlikte savaş alanında hız artarken, stratejik seviye ile taktik seviye arasındaki fark kapandı. Artık siyasi boyuttaki bir gelişme taktik seviyedeki birlikleri dakikalar içinde etkilerken, taktik seviyede küçük değişiklikler stratejik etki yaratabilmektedir. Günümüzün savaşlarında harekât alanları uçsuz bucaksız boş alanlardan oluşmuyor. Harekât alanı dağları, ovaları ve daha fazla kentleri kapsıyor.

Bu tür bir ortamın topoğrafik ve beşeri unsurları içi içe girmiş durumda, muharip ve sivil ayırabilmek zor. Savaşlarda artık sadece düzenli ordular karşı karşıya gelmiyor, aksine daha sıklıkla düzenli ordular devlet dışı aktörlerle, ya da düzenli orduların desteklediği devlet dışı aktörler birbirleriyle savaşıyor. Çeşitlenen aktörlerin motivasyonları da muhtelif ve sıklıkla değişiyor. Bu nedenle ittifaklaşmalar değişken ve taraf değiştirmeler yaygın. Devlet dışı aktörler düzenli ordulara göre daha hızlı adaptasyon yeteneğine sahip, çabuk öğreniyorlar, doktrini hızlı değiştirebiliyorlar, hiyerarşinin sınırlamalarından nispeten uzaktalar ve çatışma hukukunun dışında davranabiliyorlar. Bu tür dinamik devlet dışı aktörlere, düzenli orduların teknolojik gücünü dengeleyen asimetrik bir güç yaratıyor.

Buraya kadar özet olarak yapılan betimleme “yeni savaşları” ve savaşın artan hibrid karakterine işaret ediyor. Hibridleşen savaşta sürtünme ve sis kavramı da melezleşmiştir. 21. yüzyılın sürtünme kavramı; siyasi, psikolojik, bilgi, siber, ekonomik ve askeri boyutlarda ve stratejik, operatif ve taktik seviyeleri kapsayacak şekilde ele alınmak durumundadır.

Afrin Harekâtı ve Sürtünme

Bir aya yaklaşan ve her geçen gün hibrid karakteri daha açık olarak belirginleşen Afrin harekâtında sürtünmeyi yukarıdaki bağlamda incelemek gerekir.

Siyasi boyutta uluslararası ve bölgesel aktörlerin harekâtın meşruiyeti ve sonuçlarına yönelik başlangıçtaki temkinli tutumlarının harekât uzadıkça olumsuzla dönme olasılığı yüksek görülüyor. Henüz açıkça karşı çıkılmasa bile, uluslararası kuruluşların ve devletlerin ikinci kısımları “ama” ile başlayan söylemlerindeki artış olumsuzluğun işaretlerini veriyor. ABD’nin olumsuz yaklaşımı yeterince rahatsız edici ancak bilinmez değil. Bilişsel kapanmaya mahkûm olunmadığında ABD’nin sonraki tutum ve davranışlarını tahmin etmek zor değil. Hibrid savaş ve stratejilerde uzmanlaşmış Rusya’nın öngörülmesi ise zor, ilişkilerde yüksek kırılma riski harekâtın dış siyasi boyutta en zayıf halkasını oluşturuyor. İran ve Suriye rejiminin siyasi yaklaşımı olumsuz ancak etkisi şu anda zayıf. Bu iki aktörün Rusya’ya siyasi tutumunu değişime zorlama olasılığını dikkate almak gerekir.

Siyasi iç boyut, dış boyut kadar önemli. Başlangıçta harekâta verilen yüksek oranda halk desteğinin harekât sonuna kadar devam ettirilmesi, alandaki askerin morali ve azmi açısından kritik önemde. İç desteğin devamını sağlamak, tüm iç aktörlerin ortak sorumluluğu olmakla birlikte, asıl görev hükümete düşüyor. Bu nedenle emekli Genel Kurmay Başkanının konu hakkında açıklamalarını dikkate almak gerekiyor.

Türkiye’deki siyasi aktörlerin ve kamu diplomasisi yürüten kurumların harekâtın siyasi amaçları konusunda farklı, çelişkili ve terörle mücadelenin ötesinde hedefler gösteren açıklamaları dış siyasi tutumların değişiminde etkili olacaktır. Benzer şekilde medyada öne çıkan “uzman” rant kollayıcılığı ve reyting avcılığının da olumsuz etkileşimlerine dikkat etmek gerekiyor.

Psikolojik ve bilgi boyutunda temel sürtünme, Sun Tzu’nun “başkasını ve kendini bilersen yüz kere savaşsan tehlikeye düşmezsin; başkasını bilmeyip kendini bilersen bir kazanır bir kaybedersin; ne kendini ne de başkasını bilmezsen, her savaşta tehlikesin” şeklinde ifade edilebilecek ilkesini unutmama tehlikesidir. PYD/YPG’nin gücünün bilinmesi askerin moralini bozmaz, aksine neyle savaştığını bilen başarılı olur. Kendi gücünün sınırlılıklarını ve eksiklerini bilen de gerçekçi hedefler tespit eder.

Siber boyutta, sosyal medyanın küresel etki gücü, Türkiye’nin ileri teknoloji ürünü sivil ve askeri iletişim ve bilgi sistemlerinin üstünlüğünü sınırlayan asimetrik etkiler yaratmaya devam edecektir. Harekât meskûn yerleşim birimlerine yaklaştıkça sosyal medyanın etkisi ve siber sürtünme artacaktır.

Askeri boyutta, yedi önemli sürtünme söz konusudur. Birincisi Rusya’nın başta hava sahasının kapatılması (tamamen ya da kısmen) olmak üzere harekâta kuvvetçe ve mekânca sınırlamalar koymasındır. Nitekim Rusya, 5-8 Şubat 2018 arasında hava sahasını kapatmıştır. Afrin hava sahasının önümüzdeki dönemde de Suriye rejiminin İdlib’e yönelik yoğunlaşacağı düşünülen operasyonlarının hava desteği ile çatışma ihtimali gerekçe gösterilerek tekrar kapatılması gündeme gelebilir. Suriye

rejiminin geçtiğimiz dönemde Halep bölgesini hava savunma silahları ile takviye ettiğinin de dikkate alınması gerekir.

İkincisi Rejimin İdlib operasyonlarının etkisidir. İdlib operasyonları kuzeye yaklaştıkça çatışma riski artacağı gibi, Rejime karşı savaşan muhaliflerin Afrin bölgesinden güneye kayması olasıdır. İdlib operasyonlarının Türkiye'ye yeni bir mülteci akını ve El Nusra vb örgüt militanlarının geçişi tehlikesinden dolayı Türkiye'nin askeri kuvvetlerini dağıtmak zorunda kalmasına neden olması söz konusudur.

Üçüncüsü, PYD/YPG'nin takviye almaya devam etmesi, Türkiye'yi kendilerine özgü farklı nedenlerle Afrin'de zor durumda bırakmak isteyen ABD, Rusya, İran, Suriye rejimi, Hizbullah, Şii Milisler ve hatta El Nusra'nın destek sağlamasıdır. Bu boyutta PYD/YPG'nin uluslararası terörist savaşçılardan aldığı destekteki artış olasılığı da ciddi bir risktir. Harekât ilerledikçe YPG'nin, TSK'nin ileri teknoloji ürünü sistemlerinin gelişmiş tespit ve hassas vuruş etkisinden kaçınmayı öğrenebileceğini ve devlet dışı aktörlerde yaygın görülen hızlı uyum ve "yıkıcı inovasyon" yeteneğinin askeri kapasitedeki asimetriyi zamanla kısmen dengeleyebileceğini dikkate almak gerekiyor

Dördüncüsü, TSK'nın ÖSO gruplarıyla birlikte harekât icra etmesinin yarattığı mevcut zorlukların ve risklerin harekât uzadıkça ve meskûn mahaller içine girdikçe artacağı gerçeğidir. Bu noktada ÖSO'nun farklı gruplarının kendi sürtünmelerinin TSK'nın hissettiği sürtünmeyi fazlasıyla artıracağını beklemek gerekir. Tabi oldukları bir hukuk sistemi bulunmayan, yasal-rasyonel hiyerarşiden ziyade patrimonyal otorite ilişkilerinin hâkim olduğu ve TSK'dan farklı bireysel ve grup çıkarılara ve hedeflere sahip oldukları düşünülen ÖSO unsurlarının harekâtın sonuna kadar disiplin, harekât emniyeti, sivillere zarar vermeme ve orantılı güç kullanma gibi temel ilkelerin ihlali konusunda yaratacağı sorunların da ciddi sonuçlar doğuracağını hesaba katmak gereklidir.

Beşincisi, harekâtın başlangıçtan sonuna kadar farklı karakterde muharebe şekillerini (dağlık alanda, meskûn mahallerde ve fena hava şartlarında muharebe vb) kapsamı ve bunun piyade, zırhlı ve mekanize, komando, özel kuvvet, jandarma özel harekât ve polis özel harekât vb farklı birlik ve unsurları gerektirmesidir. Bu tür bir harekât her seviyede müşterek ve kurumlararası karargâh ve komuta kontrol sistemine ihtiyaç göstermesine ilaveten, harekât öncesi müşterek eğitim ve manevraları yapmış olmayı gerektirir. Farklı unsurların harekâtının koordinasyonu ise gerçek bir sürtünme yaratır.

Altıncısı, 4-6 farklı istikametten yürütülen hareket ilerledikçe lojistik kuyruğun hassasiyetine karşı tedbir alma gerekliliğidir. 2000'li yıllarda Irak ve Afganistan'da icra edilen savaşlarda, uzayan ve emniyeti zayıflayan lojistik ikmal hatları en çok hedef alınan ve zayıflayan noktalar olmuştur.

Yedincisi, harekâtın devamı süresince ele geçirilen yerleşim birimlerinde sivil-asker işbirliğinin yürütülmesindeki güçlüklerdir. Bir taraftan askeri tehdit ve askeri gereklilikler önde olmaya devam ederken, diğer taraftan sivil halka acil insani yardım ve sivil yaşamın devam ettirilmesi ihtiyacı askeri birliklerin kapasitesini aşar. Askeri birliklere iştirilecek sivil yardım unsurları ise harekâtın hızını düşürür, kolay hedef teşkil ederek emniyet ihtiyacını artırır manevra birliklerini zayıflatır ve harekât

emniyetini riske atabilir. Bu itibarla sivil-asker işbirliği hibrid savaşın hem kuvvet çarpanı hem de sürtünme çarpanı olarak sürekli bir ikilem yaratır.

Son Notlar

¹ Eugene P. Visco, “Murphy’s Law is Alive and Well: Clausewitzian Friction on the Modern Battlefield”, August 2012, http://ismor.cds.cranfield.ac.uk/29th-symposium-2012/murphys-law-is-alive-and-well-clausewitzian-friction-on-the-modern-battlefield/@@download/paper/29ismor_visco

² Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, Çev Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2007. s.92.

³ A.g.e. s.92.

⁴ Aynı yer

Bu belgede yer alan hususların **tüm sorumluluğu yazarlara ait olup** MSE’ye üyelerini bağlamaz. Bu belgenin her hakkı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu esasları çerçevesinde MSE’ye aittir.

Alıntılarda <http://merkezstrateji.com/> uzantısının verilmesi, belgenin tamamına ulaşılabilmesi için zorunlu tutulmuştur.